

Dr. Hantó Zsuzsa

Kulákkérdés a pártapparátusok és az államvédelmi hatóságok iratainak tükrében I.

A tanulmány a kulákkorlátozások kezdeteivel foglalkozik, a párt felső szintjén megfogalmazott korlátozási politikákkal, majd a gyakorlattal, a párt parasztpolitikájától való elhajlásokkal. A ún. likvidálási politikát Gerő Ernő 1952 július 10-én hirdette meg "ugrásként, minőségi változásként". A korlátozást és a likvidálást a gyakorlati megvalósítás szintjén nem lehet szétválasztani. A végrehajtó párt és sokszor az állami vezetők is félték a jobboldali elhajlás vádjától s inkább túlteljesítették a tervet, idő előtt kényszerítve a kulákokat földjük önkéntes felajánlására, gazdasági épületeik, házuk és sokszor falujuk elhagyására is. A baloldali elhajlás ugyanis legfeljebb dorgálást vagy enyhébb szankciókat vont maga után.

Rákosi 1948-as kecskeméti beszédét, melyben meghirdette a kollektivizálást, Sztálin hozzá írt sürgető levele előzte meg, melyben figyelmeztette, hogy a szocializmust a falvakban is fel kell építeni. Az új helyzetben az MDP előtt álló feladatokat Rákosi a központi vezetőség 1948 november 27-i ülésén elemezte. A beszédből témánk szempontjából két fontos részlet emelek ki, melyeket Rákosi a zárszóban mondott el, szigorú titoktartást követelve az ott elhangzott kérdésekről. Ugyanis a többi párt ebben az időben még nem "satnyult el", nem vált "szimbólikus" párttá, még nem akarta ugyanazt, mint a Magyar Dolgozók Pártja. Rákosi a szövetségi politika bonyolultságát abban látta, hogy miközben szövetségben vannak, irányt kell venni a szövetségesek likvidálására is, mivel csak az ország egyedüli pártjaként tudják felépíteni a szocializmus Szovjetúnióbeli mását.

A két részlet:

"A Szovjetúnió-beli szocializmus építésének lényeges alapvonásai általános érvényűek. A szocializmus építésének módjában és formájában minden nép adhat a magából újat és sajátosat, de az alapon, a lényegben, a döntő kérdésekben nincs külön nemzeti út."

"Amíg a paraszt azt látja, hogy a kulák egész jól boldogul, addig hiányzik neki a serkentés a szövetkezésre. Ez a Szovjetúnióban is így volt...Most miután már nyomjuk minden oldalról, több beszolgáltatást követelünk tőle, most még mindig az a gondja, hogy hova rakja a bankót. Ilyen eszközökkel - ezek nem hatásosak - meg tudjuk akadályozni a további viharos gazdagodását. De gyökerében csak úgy tudjuk elintézni, ha elveszük földjét, házát, gépét és hogy mit csinálunk velük azt még nem tudom, talán külön kulák falvakat csinálunk, mint a Szovjetúnióban, de azt látni kell, hogy ebből a kutyából nem lesz szalonna. A szövetkezésnek, a kollektív földművelésnek óriási lökést fog adni, ha a szegény paraszt, a középparaszt a meglévő földhöz a szövetkezetekben megkapja a kulák földjét." (1)

Rákosi beszéde új korszak nyitányát jelentette. Nyilvánvaló lett, hogy a kisparaszti földtulajdon védelme taktikai kérdés volt, politikai kérdés, a hatalom megszilárdításához vezető eszköz, mely nélkülözhető, ha a hatalom a paraszti tömegek támogatása nélküli is megtartható. Az is nyilvánvalóvá lett, hogy Moszkva bizalmának legfőbb letéteményese, Rákosi Mátyás módszeresen felépített taktikával törekszik a Kremlből irányított kummunista párt kizárólagos hatalomra juttatására. 1947-től számíthatjuk a hidegháborúnak nevezett időszak kezdetét, amikor a Moszkva befolyása alá került országok feladták a nemzeti út lehetőségét, Jugoszlávia kivételével. Rákosi Sztálin leghűségesebb tanítványává lett.

1. A szocializmus falusi építésének szovjetúnióbeli alapvonásai

Lenin 1917-es áprilisi téziseiben csak általánosságban utalt a nagyüzemi mezőgazdaság fölényére, s annak szükségességére, hogy a magángazdaságokat mintabirtokokká célszerű átalakítani. Cikkeiben gúnyolta az eszerek magángazdaságokkal kapcsolatos kispolgári illúzióit, mert csak a forradalmi proletáriátust egyesítő élcsapat, a bolsevik párt képes a szegényparaszti programot megvalósítani. 1918 májusában kibontakozott az "élelmiszer diktatúra", amelyben a Narkomprod helyi szervezetei, a Cseka s a munkáskülönítmények vettek részt, elkobozták az élelmiszerrejtegetők készleteit. Az "élelmiszer diktatúra" összefonódott a gazdag parasztság, a kulákok elleni kampánnyal, melyben Lenin a szovjethatalom falusi kiterjesztésének eszközét látta. A kampányban a szegényparasztokat tekintette természetes szövetségeseinek. A falusi "szegényparaszt-bizottságokról" szóló rendelet 1918 július 1-jén jelent meg, melyeknek fő feladata a kulákok gabonafeleslegének elkobzása volt.

A kulákság, mint fogalom olyan kategória volt, amelyet a politikai körülményeknek megfelelően újrafogalmaztak, s a statisztikusoktól megrendelték a megfelelő bizonyító adatokat. Eredeti értelmezés szerint a vagyonosabb, kizsákmányoló paraszti réteg. Azonban ez a réteg a parasztság csekély kisebbségét jelentette, arányukat a parasztság 5-7 %-ára becsülték. A kulákok 3-4 tehenet, 2-3 lovat tartottak és csak 1 %-uk alkalmazott rendszeresen fizetett munkást. Nyugati mércével mérve a kulákok nagyobb többsége ténylegesen szegény volt a család megélhetésén kívül csekély felesleget termeltek. Csak kevesen tevékenykedtek közülük uzsorásként és tavasz táján gabonakölcsönzőként. A kulákság eme része gépekkel is rendelkezett, melyet bérbe is adtak, valamint lovat, ökröt és más állatot is.

A kulákság felszámolását két szakaszban tervezték. Az első szakaszban az állam gazdasági, politikai és részben adminisztratív eszközökkel igyekezett megakadályozni a kulákság további gazdagodását, gazdasági és politikai gyengítésére törekedett. A második szakaszban a kulákságot, mint osztályt akarták felszámolni.

A kötelező gabonabeszolgáltatást rendszeresítették és "prodraversztká"-nak, élelmiszerszétosztásnak, élelmiszerelosztásnak nevezték el. E kampány a falusi osztályharc élezésére való törekvés eszköze volt, mivel az állam az alacsonyan megállapított fogyasztási minimumon kívül mindent elvett a parasztoktól. A parasztok természetesen elrejtették a gabonát, a szegényparaszi bizottságok viszont az elrejtett készletek megtalálásában voltak érdekeltek. Fegyveres különítmények járták a falvakat, hogy megakadályozzák az élelmiszer városi feketepiacra jutását. Ezen intézkedésekben már fellelhető Sztálin parasztpolitikájának néhány vonása. Alec Nove szerint ezen intézkedésekből mégsem vonható le az a következtetés, hogy a 30-as évek kollektivizálási hulláma leninista politika volt.

Lenin ugyanis a párt programját a taktikai helyzet követelményei szerint változtatta, 1918 őszén átvette a bírált eszer programot, amit a parasztkongresszus augusztusban elfogadott, mert csak ez biztosított lehetőséget a parasztok támogatásának elnyerésére. Lenin tanult a hadikommunizmus keserű tapasztalataiból s élete utolsó éveiben nagyobb körültekintést s az önkéntesség betartásának elvét követelte. Úgy gondolta, ha a parasztságnak meg tudják mutatni a gépesített művelés előnyeit, akkor a parasztságot meg lehet hódítani a szocializmus eszméinek. De hosszú időn keresztül és türelmesen lehet csak őket megnyerni, semmi esetre sem kényszerrel. Ugyanakkor Lenin azt is mindvégig hangsúlyozta, hogy az árutermelő paraszti gazdaság szüli a kapitalizmust.

S az utódoknak e bonyolult problémával kellett szembenézni.

Az 1927-ben megtartott XV. pártkongresszuson Sztálin a mezőgazdaság struktúrája s az iparosítás között fennálló ellentmondásról a következőket mondta: "Hol van tehát a kiút? A kiút abban van, hogy a kis és szétforgácsolt parasztgazdaságok a föld társas művelése alapján átmennek nagyüzemű és egyesített gazdaságokba, áttérnek a föld kollektív megművelésére, új, magasabb technika alapján. A kiút abban van, hogy a kis és törpe parasztgazdaságokat fokozatosan, de állhatatosan, nem kényszer, hanem példaadás és meggyőzés útján nagygazdaságokban egyesítjük, a föld közös, társas megművelése alapján." (2)

A kongresszus utasította a Központi Bizottságot, hogy a városok és a hadsereg élelmezése érdekében magasabb és progresszív adókat vessenek ki a kulákságra. A korlátozások és büntetések napirenden voltak. E politika aligha ösztönözte a parasztságot beruházásra és többlettermelésre.

A XV. kongresszus a kollektivizálás mellett foglalt állást, mégpedig a leglazább forma mellett (Társulás a föld közös megművelésére - TOZ). A tagok megtartották szerszámaikat és munkaeszközeiket, állatállományuk többségét, sőt a földjük feletti rendelkezést is. Lényegében csupán bizonyos munkák közös elvégzésére társultak. 1928-ban a vetésterület részarányához viszonyítva 97,3 % a magángazdaságok aránya, 1,2 % a szövetkezeteké, s 1,5 % az állami gazdaságok aránya.

A begyűjtési kiesések Sztálint a hadikommunizmus túlzásaira emlékeztető intézkedések foganatosítására ösztönözte, melyek során figyelmen kívül hagyta a többiek, elsősorban Buharin javaslatait. A begyűjtött gabona mennyisége ugyanis 1927-es 428 millió puddal szemben 1928 januárjában 300 millió pudra csökkent. Sztálin, aki az Urál és Nyugat Szibéria felelőse volt, funkcionáriusai és rendőrsége révén erőszakhoz folyamodott, mely eljárások később "uráli-szibériai módszerekként" váltak ismertté. Megszüntették a szabadpiacot, a

magánkereskedőket kitiltották, a parasztnak előírták a beszolgáltatást, s ha nem tudták teljesíteni, bűnözőkként büntették őket. A spekuláció ellen alkalmazták a büntetőtörvénykönyv 107. cét, amely kivételes rendszabály volt és spekulációs árurejtegetésnek nyilvánított bármiféle gabonakészletet. Amennyiben az ügyészség vagy a bíróság nem értett egyet a kivételes rendszabály alkalmazásával, egyszerűen leváltották őket. Ezen intézkedések nemcsak a kulákokat, de a középparasztokat is sújtották. Így megbomlott az a kényes egyensúly, amin a párt és a parasztság kapcsolata nyugodott.

Ez volt az első olyan eset, hogy Sztálin a Központi vagy a Politikai Bizottság határozatának igénye nélkül hajtott végre jelentős politikai döntést. 1928 áprilisában a központi bizottsági ülésen Sztálinnak vissza kellett vonulnia, mert a bizottság elítélte a túlkapasokat s ígéretet tett arra, hogy a következőkben törvénysértések nem fordulnak elő. Ennek ellenére 1928-29-ben több vidéken megismétlődtek a túlkapasok, s Sztálin kijelentette, hogy az "uráli-szibériai módszert" alkalmazni fogják ott, ahol szükségesnek látszik. A központi bizottság 1928 júliusi plenumán Sztálin azt hangoztatta, hogy szükséges a parasztság megsarcolása, s helyes ha magas áron veszik az iparcikkeket és kevesebbet kapnak saját terményeikért, mert így a mezőgazdaságban keletkező tökefelesleg is az ipar fejlesztésére fordítható.

A XVI. pártkongresszus jóváhagyta az ötéves terv optimális változatát s a kollektivizálásban jelentős előrelépéssel számolt. De nem volt világos, hogy milyen eszközökkel akarják kollektivizálni a mezőgazdaságot. 1929-ben az áruhiány miatt bevezették a jegyrendszert, s talán ez volt a történelemben az első eset, amikor békeidőben vezettek be jegyrendszert.

1929 második felében vita folyt arról, hogy milyen legyen a szövetkezeti kampány. 1929 július 1-jén a szövetkezetbe tömörült

parasztok létszáma egy millió fő volt, s a tagok 60 %-a a TOZ tagja volt. Október 1-re ez a szám közel két millióra emelkedett, s a tagság 62.5-a a laza típusú TOZ tagja volt. A központi bizottság 1929 augusztusában a gabonatermő területek pártszerveihez utasítást küldött, melyben sürgették, hogy még abban az évben érjenek el jelentős eredményeket a kollektivizálás terén. Ezzel egyidejűleg a gabonabegyűjtést elősegítő kormányrendeletek lehetővé tették mindazok bebörtönzését, akik nem tettek eleget a beszolgáltatási kvótáknak. A begyűjtőket pedig arra ösztönözték, hogy a terhek nagyobb részét a kulákokra s a falvak jobbmódú lakosainak vállára rakják. Így a kulákokra szándékosan túl magas gabonabeszolgáltatási kvótát szabtak ki, majd arra hivatkozva, hogy kötelezettségeiket nem teljesítették, kisajátították őket.

Sztálin 1929 november 7-i híres cikkében kijelentette, hogy a középparasztság csatlakozott a szövetkezetekhez, s így megkezdődött a nagy fordulat.

Az 1929 november 10-17 között ülésező Központi Bizottság kimondta, hogy a szegény- és középparaszti gazdaságokban széleskörű mozgalom kezdődött mezőgazdasági szövetkezetek alakítására. Ezt spontán folyamatként jellemezték, miközben semmiféle spontán mozgalom nem volt tapasztalható a parasztság körében.

A szovjet történészek a rendelkezésre álló források alapján azt állítják, hogy a belépéseket erőszakos eszközökkel érték el, s azt is kétségbe vonják, hogy a létszám pár hónap alatt duplájára emelkedett. Inkább az tűnik valószínűnek, hogy az erőszak, "az uráli-szibériai módszer" ismét megcsillantotta a győzelem lehetőségét. A túlkapasok oka, hogy a széleskörű kollektivizálás módszerei és formái nem voltak tisztázottak, sok funkcionárius azt gondolta, hogy a cél valamennyi dolgozó paraszt azonnali beléptetése a kolhozokba. Sztálin azt sem tartotta szükségesnek, hogy a párt új falusi politikáját szélesebb

pártfórumokon ismertessék és megvitassák, munkatársaival önálló kollektivizálási politikát folytatott.

1929 december 7-én Jakovlev vezetésével létrejött a politikai bizottság különbizottsága a kollektivizálás módszereinek tisztázására, s 1930 január 5-én jelent meg a kollektivizálásról szóló rendelet. A helyi szervekhez viszont még a rendelet megjelenése előtt az azonnali intézkedést sürgető parancsok már kimentek. Pl. a Szövetkezeti Központ december 10-i távirata szerint: "A teljes kollektivizálási területeken minden helyi szerv figyelmébe: biztosítani kell a haszonállatok és a tehenek teljes kollektivizálását, a sertések 80, a bárányok és baromfi 60 %-át kell a szövetkezetekbe bevonni, a szövetkezetek 25 %-a kommuna legyen." A Jakovlev vezette bizottság viszont lényegesen lassúbb menetrendet javasolt, ugyanakkor azonban nem adott utmutatást arra vonatkozóan, hogy a paraszti tulajdon egészét kell-e kollektivizálni, vagy néhány csirke, kapa stb. megmaradhat-e a parasztság tulajdonában. Sztálin ugyanis kihúzta a rendelet szövegéből Jakovlev azon előterjesztését, hogy a paraszt magántulajdonában kell hagyni a kisebb munkaeszközöket, a baromfiállományt, a tejelő teheneket stb, mivel mindez a parasztgazdaságok szükségleteinek kielégítésére szolgál.

Levéltári források szerint: A túlkapások jelentős része az információhiánnyal valamint azzal magyarázható, hogy a vidéki és helyi szervezetek féltek a jobboldali elhajlás vádjától, ezért inkább túlteljesítene, semmint hogy elmaradjanak.

A vita során a kulákok kisajátításának és elűzésének lehetősége már felmerült, de a többség, élén Buharinnal ellenezte a drasztikus intézkedési módot.

A vita megszűnt, amikor Sztálin 1929 decemberében az agrárszakemberekhez intézett beszédében szentesítette a kulákság, "mint osztály felszámolásának" elvét, miután a parasztpolitikája miatt

jobboldali elhajlónak nyilvánított Buharint 1929 novemberében Sztálin kizárta a Politikai Bizottságból. A kulákoknak nem engedték meg, hogy belépjenek a szövetkezetekbe, mivel attól tartottak, hogy vezető szerephez jutnának a kolhozokban, mint ahogy a 20-as évektől a falugyűléseken jutottak vezető szerephez.

Erről a következőket mondta Sztálin: "Most módunk van arra, hogy erélyes támadást intézzünk a kulákság ellen, hogy megtörjük ellenállását, hogy a kulákságot, mint osztályt felszámoljuk...Most a kuláktalanítást maguk a teljes kollektivizálást megvalósító szegény- és középparaszti tömegek hajtják végre...Most ezekben a körzetekben a kuláktalanítás a kolhozok alakításának és fejlesztésének alkotórésze. Ezért nevetséges és komolytalan most a kuláktalanításról annyit beszélni. Akinek a fejét veszik nem siratják a haját. Éppolyan nevetséges a másik kérdés, hogy vajon be lehet-e engedni a kulákot a kolhozba? Persze, hogy nem lehet beengedni. Nem lehet beengedni, mert a kulák a kolhozmozgalom esküdt ellensége."

Sztálin a Pravda 1929 december 27-i számában jelentette be a kulákság, mint osztály felszámolásának programját, mivel a kulákság nem fogja elhagyni a történelem színpadát vad ellenállás nélkül. Meg kell küzdenünk velük, mint ahogy megküzdöttünk a burzsoákkal 1918-ban. A bűnös kulákok szemben állnak a mi elképzeléseinkkel, ezért száműzni kell őket.

Sztálin értelmezése szerint a parasztság jelentős részére rásütötték a kulák bélyeget, akkor is, ha szegények voltak. Egy hajdani pártaktivista leírása szerint a kuláknak sovány feleségén és öt gyerekén kívül nem volt semmije. Sokszor még egy szelet kenyér sem akadt vacsorára, csak pár szem főtt krumpli. A gyerekek rongyos, szakadt ruhában jártak és úgy néztek ki, mint a "szellemek". A kulákok átlagos jövedelme jóval alacsonyabb volt, mint az őket üldöző átlagos falusi tisztviselőé. Az átlagos kulák farm 4.5 hektár volt.

Az nem tisztázódott, hogy ki tekinthető kuláknak. A politikai és gazdasági szempontok mindvégig keveredtek. Több forrás arra utal, hogy a kulákság három kategóriáját különböztették meg. Az első csoportba az aktívan ellenséges elemeket sorolták, ahol a családfő a fehér seregben szolgált. Őket átadták a politikai rendőrségnek s kivégezték vagy koncentrációs táborokba küldték őket. Családtagjaikat északra, Szibériába vagy a Távols-Kelet meghatározott területeire deportálták. A második kategóriába a gazdaságilag legtehetősebb kulákcsaládokat sorolták. Őket kitelepítették más vidékekre. Az első két csoport teljes vagyoniát elkobozták. A harmadik kategóriába a legártatlanabbakat a "lojálisak" csoportját sorolták, akiknek megengedték, hogy a körzetben maradjanak, de a legrosszabb minőségű földet kapták és ott is eleget kellett tenniük a felemelt beszolgáltatási kvótáknak. A források szerint nemcsak kulákokat deportáltak, hanem "ideológiai kulákokat" is, akik elleneztek a kollektivizálást.

A két szakasz és a kollektivizálás a valóságban egy időben zajlott ugyanannak a politikának a hatására. A helyi vezetők félték a jobboldali elhajlás vádjától és túlteljesítették a tervet. Kijelentették, aki nem csatlakozik a kolhozokhoz, az a szovjethatalom ellensége. Vagy el kell érniük a 100 %-os kollektivizálást két nap alatt, vagy vissza kell adniuk a párttagsági könyvüket.

A követendő vonal sem eleinte sem később nem volt világos. Így a kulákság felszámolása a Pravda cikket megelőzően már elkezdődött a helyi pártkáderek félelme miatt. A deportálásokat saját kockázatukra kezdték el, mert a dekulakizálásról szóló utasítást a Központi Bizottság csak 1930 február 4-én bocsátotta ki. Az azonban világos, hogy a kollektivizálás és a kuláktalanítás együtt haladt. A szegényparasztok elvették a kulákok vagy a gazdagabbak javait az osztályharcra hivatkozva, avagy minden indoklás nélkül. Minthogy falun kevés volt a megbízható párttagok száma, felhasználtak és

bátorítottak minden útonállót, hogy rabolják ki és úzzék el vagyonosabb szomszédaikat, mivel a párt- és állami tisztviselők versengtek egymással a kulákság likvidálásában.

A fejetlenségre jellemző, hogy a helyi vezetőket utasították, hogy nyerjék meg a szegényparasztság támogatását, majd rendeleteket bocsátottak ki a túlkapások megszüntetésére, majd büntették őket amiatt, hogy a párt irányelvei ellenére engedték a kulákok javainak szétoztását a szegényparasztság között.

Sztálin a kezdeti sikerek után attól kezdett félni, hogy a szegényparaszti rekvirálások majd megnehezítik a kollektivizálást.

A kulákká nyilvánítás fenyegetése sokakat meggyőzött a csatlakozás szükségességéről. Azokat, akik elleneztek a belépést gazdasági helyzetüktől függetlenül kulákként, "ideológiai kulákként" deportálták. Az előkészítetlenség és az információhiány miatt az egyes területek gyakorlata eltért egymástól.

Ezreket szállítottak túlszűfolt vagonokban minimális élelemmel és vízzel Szibériába, családokat szétválasztottak, gondozó nélkül hagyták a gyerekeket. Az eredmény, hogy milliókat sajátítottak ki, mérhetetlen emberi nyomorúságot teremtettek az utolsó kizsákmányoló osztály felszámolásáért folyó harc nevében. A kulákok és családtagjaik deportálási költségei az elkobzott vagyon értékét többszörösen meghaladták. (3)

2. Az agrárpolitika, mint kulákkérdés

Politikai bizottsági szinten a kulákkérdés az 1947 december 18-i ülésen vetődött fel először, amikor a párt gazdaságpolitikai irányelveiről tárgyaltak. Az irányelveket fogalmazó Gerő Ernő szerint annak ellenére, hogy a magyar demokrácia az MKP helyes politikája révén gazdasági téren is jelentős sikereket ért el, ezek a sikerek

mégsem döntötték el azt a kérdést, hogy a magyar nemzetgazdaság kapitalista vagy szocialista úton halad-e. A mezőgazdaság nézőpontjából ez azt jelentette, hogy bár "A demokratikus államhatalom rendszabályokat léptetett életbe az újgazdák és általában a szegény parasztság rétegeinek védelmére. Mindazonáltal a magánkereskedelem és a kulákság befolyása alatt, különösen a sorozatos aszályok által teremtett helyzetben megindult a parasztság differenciálódásának egy új, - a háború előttinél jelentékenyen lassúbb és sokszor más formákat öltő - folyamata, amelyet nem ellensúlyoz eléggé az eddig gyengén fejlett szövetkezetek munkája. Míg a falu keskeny, tehetős rétege gyorsan gazdagodik, különösen az aszály által nem sújtott megyékben, a szegény parasztok és az újgazdák egyes rétegeiben az elszegényedés egyes jelei mutatkoznak...A differenciálódási folyamat ténye megnyilvánul a falusi munkanélküliek nagy számában is, amely nemcsak a földhöz juttatottakra terjed ki, hanem felöleli a törpe- és kisparasztok ezreit is."

A megoldást Gerő a kulák réteg gazdagodásának és a falu többi rétegére gyakorolt befolyásának rendszabályokkal történő korlátozásában látta, melyek a következők:

- 1) a feketézésen és uzsoraüzleten ért kulák elemek szigorú megbüntetésével,
- 2) a kulákok nagyobb mértékű megadóztatásával, többek között a földadó progresszívvá tétele útján,
- 3) a kulákoknak nyújtandó hitelek magas kamatlábhoz és egyéb szigorú feltételekhez kötésével,
- 4) annak megakadályozásával, hogy kulákok új traktorokat és motoros gépeket szerezhessenek be, ilyen gépeket csak az állam, a közületek és a szövetkezetek vásárolhassanak.

- 5) a föld adás-vételének olyan megszorításával, hogy a zsiros parasztek számára új földtulajdon megszerzése lehetetlenné váljék.
- 6) A zsirosparasztság további gazdasági megerősödésének korlátozása és másrészt a kötött forgalomra való áttérés könnyebb megvalósítása végett bizonyos értéken felül felvásárolt vagy beszolgáltatott mezőgazdasági termékek ellenértékét ne pénzben, hanem zárolt bankszámlán kellene elszámolni. A zárolt számla felszabadítása fokozatosan és az adótartozások levonása után történnék. " /4 /

A mezőgazdaság hosszú távú átalakítási és fejlesztési programja kizárólag a kuláksághoz fűződő viszonytal foglalkozott, nélkülözve mind az elméleti elemzést, mind a gyakorlati tapasztalatok értékeléséből következő intézkedések ismertetését. A lenini politika ismeretében, mely szerint az árutermelő paraszti gazdaság kapitalizmust szül, érthetővé válik az irányelvek célkitűzése. Ha nemzetgazdaságunk szocialista úton kíván haladni, az árutermelőket kell korlátozni, a kulákokat valamint a középparasztság szűk rétegét. 1949-ben az 1660.000 gazdaságból 1556.300 a 20 katasztrális holdon aluli, 40.400 a 20-25 k.h. közötti középparasztt-gazdaság, 16.100 a 25 kh. alatti kulák és 47.200 a 25 kh. feletti kulákgazdaság száma. A potenciális árutermelő gazdaságok száma 103.700. (5) Az oszd meg és uralkodj elve egyidőben csak a parasztság egy rétegével szembeni fellépés sikerére építhet. A szegényparasztság szövetséges, a kulák az ellenség, a veszély, a középparasztt megtűrt társ. Lenin H.G. Wellssel 1920-ban folytatott beszélgetésében elmondta, hogy a vidék önző, analfabéta paraszttjai nem tudják majd, mi történik mindaddig, míg rájuk nem kerül a sor. A paraszttot nehéz egy tömegben legyőzni, de részletekben semmi nehézség sem lesz. Az első célpont a veszélyre azaz a kulákságra kell korlátozódjon.

Az 1947-ben megfogalmazott rendszabályok, az adózás progresszívvé tétele, a munkaeszközök használatának korlátozása, a szabad földhasználat korlátozása, a hitelek korlátozása 1948-ban új elemekkel bővült: a szerződéses termelés bevezetésével, a szabad földhasználati jog megvonásával s a mezőgazdaság fejlesztési járulék bevezetésével.

2.1. A szerződéses termelés

Politikai Bizottság 1948 július 13-i ülésén Donáth Ferenc javaslatot terjesztett elő a szerződéses termelésről, melyet úgy kell tekinteni, mint egy rendszabályt, mellyel a mezőgazdaságban döntő többséget alkotó kisárutermelő gazdaságok tőkés fejlődésének gátat lehet szabni. Ugyanakkor a szerződéses termelés három előnnyel is jár. 1) segít a faluban az éleződő osztályharc közepette a kulákok korlátozására és fokozatos kiszorítására irányuló politika megvalósításában, 2) bizonyos fokú tervszerűséget visz a mezőgazdaságba és 3) lehetővé teszi, hogy az állam hozzájusson a termelés jelentős részéhez és készleteket gyűjtsön. (6)

Az 1948-49-es szerződéses termelés a Politikai Bizottság értékelése szerint sikeres volt. A kulákságot sikerült a szerződéses termelésből csaknem teljesen kiszorítani. A cukorrépa 5,3, rostkender 18,3, rizs 0,3, dohány 6,0, őszirepce 46,6 %-ára kötöttek kulákkal szerződést, az összes szerződött terület 3%-ára, de a dolgozó parasztokénál kedvezőtlenebb feltételek mellett. Az 1949-50-től a szerződéses termelésből sikerült a kulákságot teljesen kizárni. (7)

2.2. A szabad földhasználat jogától való megfosztás

1948 júliusában a földbérlőszövetkezetek létesítésére benyújtott javaslatot a titkárság azzal a módosítással fogadta el, hogy az első döntő lépésnek a kuláktól a nagybérletek elvételét és a szabad

bérbeadás lehetőségének megszüntetését kell tekinteni. (8) A földbérletek elvétele mellett a föld szabad adás-vételét is megtiltották a kulákoknak. A korábbi földbérletek a szövetkezeti tulajdon részarányát növelték. 40 hold felső határban állapította meg a haszonbérletről kiadott rendelet a kulákföld engedélyezett nagyságát (bérlet + tulajdon). Az így felszabadult haszonbérletek a termelőszövetkezetek, kisbirtokosok és a földosztásból kimaradtak földterületét növelték. 1948-ban rendelték el a gazdagparaszti ingatlanok adásvételének állami ellenőrzését is. E rendelkezés az osztályharc mértékétől függően kettős célt szolgált. Segíthette az "ellenséget" földje felajánlásában és szövetkezeti tulajdonná válásában, vagy épp ellenkezőleg megtilthatta ingatlana eladását annak érdekében, hogy tegyen eleget beszolgáltatási kötelezettségeinek.

3) A mezőgazdaságfejlesztési járulék bevezetése ugyancsak az árutermelők jövedelmének csökkentését szolgálta. Minden 15 k.holdnál nagyobb földtulajdonos valamint azok számára, akik kataszteri tiszta jövedelme meghaladta a 150 aranykorona értéket. Az e címen kivetett 47.7 millió Ft-ból november 27-ig 13.1 millió Ft. folyt be, mivel a végrehajtók engedtek a kulákok és kulákok érdekeit védő elemek hangoskodásának. Gerő Ernő szerint ebből tanulni kell s a mezőgazdaságot, mint az akkumuláció forrását jelentékenyebb mértékben kell igénybe venni. Az 1948-as 4 % helyett 1949-ben 7-8 %-kal kell megterhelni, ami 700-800 millió Ft. többletbevételt fog adni az államnak. Ezért módosították az 1948-as kormányrendeletet 1949 április 30-án s a járadékfizetés alanyai a 25 k.hold földterülettel vagy a 350 aranykorona tisztajövedelemmel rendelkezők lettek. Az adókötelezettség megállapításakor a kert- és a szőlőterületeket hármasszorzóval vették figyelembe.

1948 október 4-én Gerő Ernő a Magyar Dolgozók Pártja Titkárságának beszámolt arról, hogy kulákság korlátozására és visszaszorítására 1947 óta milyen gazdasági jellegű intézkedést tettek.

Ezek a következők:

- 1/ gabonabeszolgáltatás fokozott progresszivitása
- 2/ mezőgazdasági fejlesztési járulék bevezetése
- 3/ rendelet arról, hogy földműves- és hitelszövetkezet igazgatóságában kulák nem foglalhat helyet /ezt 1948-ban kiegészítették azzal, hogy tag sem lehet/
- 4/ a tejbeszolgáltatás progresszívvé tétele
- 5/ progresszív közmunkaváltság bevezetése
- 6/ a termeltetési szerződések új rendszere
- 7/ föld adásvételének felfüggesztése
- 8/ rendelet a földbérletekről és a bérlőszövetkezetek alakításáról
- 9/ hitelnyújtásból kulákok kizárása
- 10/ állami gépállomások a táblás földműveszövetkezeteknek 30%-os kedvezményt, földművesszövetkezeteknek 10 %-os kedvezményt biztosítanak, a kulákság ebből ki van zárva
- 11/ gabonabegyűjtési jogot elveszik a magánkereskedőtől a földműveszövetkezetek javára

Az intézkedések nem érték el a kívánt hatást. A mezőgazdasági gépi technika még 1948 októberében is döntően a kulákok kezében volt, valamint az igaerő jelentékeny része is. Ezért Gerő szükségesnek látta a továbblépést a gazdaságpolitikai irányelvekhez képest, amikor megtiltották a kulákságnak, hogy mezőgazdasági gépeket vásárolhassanak. A megoldás, hogy a teljes nagy gép állományt

államosítani kell. Az ipari üzemek államosításával szemben, ahol bár kimondták a kártalanítást, de nem hajtották végre, a mezőgazdaságban az államosítandó traktorok és cséplőgépgarnitúrák értékét a ténylegesnél 30-40 %-kal olcsóbban kell megállapítani s a fennmaradó összeget az állam tíz évi egyenlő részletekben törleszti. Az első részletet ki kellett fizetni, a többit a jövőre bízták.

A gépek államosításának több haszna volt.

- 1/ új gépállomásokat lehetett létesíteni s a gépállomásokon keresztül pontosan ellenőrizni lehetett, hogy mennyi termelt az országban.
- 2/ le lehetett törni a kulákszabotázsokat,
- 3/ a falusi osztályharc tovább éleződhetett. (9)

1949-től a szövetkezetesítés és a kulákkorlátozás kezdett szervesen összekapcsolódni. 1949 januárjától a kulákok korlátozása a gazdasági és politikai élet minden területére kiterjedt. Megyéenként havonta részletes jelentést kellett a pártbizottságoknak készíteni, hogyan folyik a kulák-korlátozás. Az aktuális kampányfeladatokat előírták s az egyes megyék illetve járások között a végrehajtott feladatok sorrendjében s csak a kiszabott büntetések nagyságában volt különbség megyék valamint a járosok között.

1949 január és február hónapokban ellenőrizték a kulákok népszámlásakor bementett adatait. Az év első hónapjaiban a községi előljárásságok ujjaalakítása, a népi bizottságok ujjaalakítása, a legeltetési társulatok tisztújítása s a szövetkezeti vezetőségek ujjaalakítása során minden kulák vagy kulák befolyás alatt álló személy vezető állásáról le lett váltva s ezáltal a kulákok befolyása és tekintélye csökkent.

Kizárták őket a gazdasági társulásokból (legeltetési társulatok, földműveszövetkezetek, hitelszövetkezetek.) Megvonták kereskedelmi engedélyeiket: pálinkafőző, italmérés, szikvizüzem, tejbegyűjtés, vegyeskereskedés, mészárosipar, tűzifakereskedés stb.

Mezőgazdasági kiállításra kulák állatot nem vihetett.

Kizárták őket a kedvezményes vetőmag- és műtrágya akciókból.

A budapesti zsír- és húshiány leküzdésére sertésleadásra- és hizlalásra lettek kötelezve.

Bevezették a termeltetési kényszert. A nagyobb termelési kockázattal járó és jelentős élőmunkát igénylő növényeket a kulákokkal termeltették. Személyre lebontva szabták meg, hogy kinek miből és mennyit kell termelnie függetlenül a föld minőségétől s a község gazdálkodói hagyományaitól. A megyei vetéstervet az alispán osztotta járásokra, községekre s a községi termelési bizottság pedig személyekre. A termelőnek a vetéstervet írásban kellett elkészítenie s az egyéni terveket a népi bizottság és a termelési bizottság kordinálta a községgel.

A Honvédelmi Minisztérium által kisajátított területekért nem kaptak csereingatlant. Gazdasági épületeiket térítésmentesen igénybevették állami gazdaságok vagy termelőszövetkezetek részére.

Pontosan meghatározták a vetések, az aratás és cséplés valamint a növényápolási munkák végzésének idejét. Minden munkafolyamatot ellenőriztek, s a meg nem felelő idejű munkavégzés miatt rendszeresen feljelentették, s késedelmi pótlékok fizetésére kötelezték a gazdákat. Amennyiben ennek nem tudtak eleget tenni a pénzbeadási kötelezettség progresszíven emelkedett, aminek felső határa a kulákbirtok értéke volt. A birtok ingyenes felajánlása az államnak megkímélhette a birtokost a börtönbüntetéstől. Kötelezték őket, hogy

minden munkafolyamatot a legsürgősebben, azaz a legrövidebb határidőn belül végezzenek el, korábban, mint a dolgozó parasztnak, ha nem tartották be az így előírt időpontokat, megbüntették őket.

Kötelezték őket arra is, hogy a munkák befejezése után igájukat a szegény parasztnak rendelkezésére bocsássák. A tavaszi- és őszi mezőgazdasági munkák végzéséhez kulák fogatokat rendeltek ki.

A tavasz folyamán felülvizsgálták a kulákok állattartását és meghatározták a kötelezően tartandó állatok számát és fajtáját. A hiányzó állatok beszerzésére határidőt szabtak meg. Májusban a sertésmérlegben jelentkező hiány miatt a kulákságra együttesen mintegy 100.000 db. sertés beszolgáltatási kötelezettségét vetették ki, amit a választások után szabadott behajtani.

Megállapították a mezőgazdasági munkavállalók elmaradt munkabérét, s a megtérítésére kötelezték a kulákokat, kötelezték őket aratómunkások alkalmazására magas bérért. A gazdaságaikban alkalmazott cselédjeiknek és a munkavállalóknak nem mondhattak fel február 1-én április 1-i határidővel, munkavállalóikat a továbbiakban is alkalmazniuk kellett.

Adó és beszolgáltatási kötelezettségeiket progresszíven s nem a szántóföld, hanem a teljes földterület arányában állapították meg. Ennek ellenére nem a beszolgáltatás jelentette a nagyobb terhet, mert azt kötelezően állapították meg, s tervezhető volt, hanem a pótbeszolgáltatás és az adó. Ha a községek nem teljesítették a beszolgáltatandó termékmennyiséget, a hiányzó termékeket a kulákgazdaságokra rótták ki pótlólagosan. Kivetették rájuk a késedelmi pótlékokat. Az adót évente többször, tetszés szerint vetették ki, mivel a mezőgazdaságban az állam számára történő akkumuláció lehetősége távolról sem volt kimerítve. Pl. 1947 és 1948 között a mezőgazdasági termelés értéke 43 %-kal emelkedett, az adók emelkedése viszont csak 28 % volt. (10)

Az őszi tagosítási tervhez a titkárság javaslatot készített, mivel az érvényben lévő tagosítási rendszer a fenti céloknak, a szövetkezetesítés és kuláktalanítás összekapcsolásának nem felelt meg, mert a magántulajdonra épült, a kulákság érdekeit szolgálta, végrehajtása bürokratikus és költséges volt, végrehajtó szervezete bírókra, tisztviselőkre épült. Az új tagosítási rendszer célja: elősegíteni a kulákok korlátozását és a szegényparasztság megnyerését, s hogy ne forduljanak szembe a termelőszövetkezetekkel vagy állami gazdaságokkal. Ezért a szegényparasztok földjét csak a legszükségesebb esetben vonták be a tagosítási eljárásba, s ha erre mégis sor került a tagosító bizottság az érintett szegényparasztal együtt jelölte ki a csereingatlant, melynek minősége minden esetben jobb volt. A kulákok viszont a községtől legtávolabb eső és legrosszabb minőségű földeket kapták csereingatlanként. (11)

A Mezőgazdasági és Szövetkezetpolitikai Osztály rendszeresen beszámolt a Politikai Bizottságnak a tagosítási kampányok tapasztalatairól. Sok kulák nem volt hajlandó elfogadni a csereingatlant, és szabotálta a munkát. Ugyanis a rossz minőségű és távoli föld beszolgáltatási és adóterhei változatlanok maradtak egyes esetekben még a helyi hatóságok buzgalma miatt emelkedtek is. A jelentések szerint a szabotázások oka, hogy a pártszervezetek egy része fontosabb feladatokra való hivatkozással kitért a kulákföldek tagosítása elől, másik részük passzivitásával akadályozta a munkát s a falusi pártszervezetek vezetőinek csak kis része értette meg a párt agrárpolitikáját. Gerő Ernő ezért az 1949 szeptember 22-i politikai bizottsági ülésen elfogadtatott egy javaslatot. E szerint állami közigazgatási és földművelődésügyi vonalon fel kell hívni azoknak a kulákoknak a figyelmét, akik megtagadták a csereingatlan átvételét, hogy magatartásuk a három éves terv szabotálása s ha nem akarnak a törvénybe ütközni, haladéktalanul vegyék át a földet és műveljék meg. Október 10-ig engedélyeztek haladékot, úgy, hogy közben néhány jól előkészített esettel példát statuálnak, s aki továbbra is megtagadja a

csereingatlan átvételét, annak földjét saját költségére megműveltetik.
(12)

A különböző jogcímeken kirótt büntetések nagysága attól függött, hogy az eljárást a közigazgatási hatóságok, igazságügyi szervek: ügyészségek és bíróságok vagy a belügyi szervek: rendőrség, ÁVH kezdeményezték-e. Az indokok a következők voltak: tűzrendészeti kihágás, épületrongálás, mezőgazdasági munkák hanyag végzése, pl. traktorral szabotálás, feketecséplés, kézicséplés, indok nélküli gépleállítás, gabona rejtegetés, tejbeszolgáltatás szabotálása, természetbeszolgáltatás szabotálása. A legsúlyosabb a közellátási érdek veszélyeztetése volt, ezt a rendőri eljárások során szabotázs és demokrácia ellenes magatartásként büntették.

1948-ban a gabonabeszolgáltatás és az őszi mezőgazdasági munkálatok elvégzése során 2192 főt büntettek meg a Belügyminisztérium vármegyei és községi osztályának jelentése szerint. Ebből egy főt ítétek halálra, 20-at fegyházbüntetésre, 34 főt internáltak indok nélküli gépleállítás és demokrácia elleni szabotázs vádjával. (13)

A felelősségrevonások száma évenként progresszíven emelkedett, elharapóztak az adminisztratív módszerek, a bírósági és kihágási eljárások száma túlzottan megnövekedett. 1951 január 1 és 1953 május 1. között a rendőrség 850.000 esetben szabott ki büntetést. 850.000 esetből 831.000 eset pénzbírság volt, 19.000 esetben történt elzárás. 1950 kezdetétől 1953 márciusáig a bíróságok 630.000 személy ügyével foglalkoztak és 387.000 személy ellen hoztak elmarasztaló ítéletet. A rendőrségi és bírói büntetések 20 %-a vonatkozott a kulákságra. Beszolgáltatási kötelezettség elmulasztásáért a dolgozó parasztságra, termelészövetkezetekre és kulákokra 1953 júniusáig összesen közel 400 millió Ft. összegű kártérítést vetettek ki, melyek jelentős része a fennálló rendelkezések értelmében is törvénytelen és igazságtalan volt. (14) A hortobágyi zárt területen élő 7244 személy közül 2057 fő volt a kulák és a deklasszált elem. (15)

Gerő Ernő a Központi Pártiskolán 1949 szeptember 11.-én tartott előadása az MDP agrárpolitikájáról a szocializmus építésének idején a fordulat után kialakult helyzetet elemezte. "Lenin azt hirdette, amíg kisparaszti országban élünk, addig a kapitalizmus számára szilárdabb gazdasági alap van, mint a kommunizmus számára. Sztálin szerint a mezőgazdaság szocialista útja a kolhoz és a szovhoz. A magyar párt politikájának újdonsága abban áll, hogy nyíltan vetjük fel a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a kérdését és nyíltan propagáljuk a kolhozot. Megváltozott a kuláksággal szemben folytatott politikánk is. Az első szakaszban ez még inkább a semlegesítés politikája volt, ami persze nem zárta ki, hogy konkrét esetben ne forduljunk szembe a kuláksággal pl., amikor szabotálta a városi lakosság és a falusi nincstelenek kenyerét. A fordulat után a szocializmus építése annyit is jelent, hogy irányt veszünk a kulákságnak, mint osztálynak a felszámolására, ami annyit is jelent, hogy irányt veszünk az osztályharc kiéleződésére falun. Kiindulva Sztálin elvtárs tanításából és a Szovjetunió történelmi, egyetemes érvényű, tehát a mi viszonyainkra is érvényes tapasztalatából, pártunk kidolgozta a kulákságnak, mint osztálynak a megszüntetésére vonatkozó politikát, s ahogyan az a Szovjetunióban történt, két szakaszban hajtjuk végre. Az első, a jelenlegi szakasz a kulákság korlátozásának szakasza, melyet a megfelelő időpontban, amikor már meglesznek a szükséges gazdasági és politikai feltételek, követni fog a kulákságnak, mint osztálynak a felszámolása, a megszüntetése." (16)

A kulákoknak, mint árutermelőknél a korlátozása az árutermelés fokozatos majd drasztikus csökkentését jelentette. 1949-ben a dolgozó parasztság 1596.7 ezer gazdasága 7731.2 ezer kh-on termelt, míg a kulákság 63.3 ezer gazdasága 1650.0 ezer kh-on. A 133400 középparaszti gazdaság /a 15 kh-on felüli gazdaságok/ csak szükkörű árutermelésre volt képes, a kisbirtokosok csupán önellátásra termeltek, s jelentős részük még saját önellátását sem tudta biztosítani. Így az élelmiszerellátás került veszélybe. A beszolgáltatás mértékének

drasztikus emelése ugyancsak az árutermelés további csökkenését okozta.

Így bezárult a kör, de a közepén ott marad a "szabotáló kulák" az ok okozata.

Gerő Ernő és a pártvezetés szerint a korlátozás politikájáról a felszámolás politikájára való áttérés 1952 nyarán következett be. 1952 szeptemberétől megindult a kuláklisták országos felülvizsgálata.

3. A végrehajtásban mutatkozó véleménykülönbségek, hibák

1948 február 9-én Gerő Ernő az állampolitikai aktíva előtt beszámolt az aktuális feladatokról, többek között a gazdaságpolitikai irányelvekről is, s a mezőgazdaság kapcsán a Politikai Bizottságban elfogadott nézeteket ismertette. Az aktíva számára a Politikai Bizottságban elhangzottakat azzal egészítette ki, hogy a gazdaságpolitika, az, hogy Magyarország a szocialista fejlődés útjára lépett, a kommunista párt egy részének a belső ügye. A mélyreható változások foganatosítása nem jogszabályokkal történik, hanem olyan részlet-intézkedésekkel, ami a felületes szemlélő számára, ami a magyar társadalom egészét jelentette, a párttagság szűkebb rétegén kívül, nem mutatja meg világosan, hogy miről van szó. (17)

A végrehajtásban emiatt igen nagymérvű eltérések mutatkoztak. Az állami szervek, a szakminisztériumok a jogszabályoknak megfelelően jártak el. Az irányító párttagság pozíciójától függően, hogy mennyire volt közel a belső körökhöz, részletintézkedéseket hozott. A részletintézkedések a bel- és külpolitikai helyzettől függően bíráltattak el. Ritkán ítélték helyesnek a meghozott intézkedéseket, aminek reális alapja volt. A magyar vidék gazdasági kondícióinak ismerete nélkül, a falusi társadalom nagyobb részének részvétele, vagy akár felvilágosítása nélkül felülről meghozott intézkedések, a szovjet

mintára "felülről végrehajtott forradalom" nem érthette el a várt és a párt által kívánt hatást. Így az intézkedő szervek vagy személyek jobb- vagy baloldali elhajlókká váltak.

Sem a követelményrendszer, sem az információk szintje nem volt egységes. Így napirenden voltak az összecsapások az állami hivatalnokok között a különböző pártállású vagy éppen párton kívüliek között, az állami és a párthivatalnokok között, de a kommunista pártapparátus tagjai között is attól függően, hogy milyen közel vagy távol helyezkedtek el a PB tagjaihoz viszonyítva, s mennyiben fogadták el, hogy a legnagyobb veszély a jobboldali opportunizmus, ami visszafelé viszi a parasztot a kapitalizmus felé. A véleménykülönbségek és konfliktusok:

3.1. A párt központi vezetőségében.

Nagy Imre a gazdaságpolitikai irányelvek tárgyalása, azaz 1947 decembere óta megfogalmazta kételyeit a mezőgazdaság átalakításának programjáról. Nem értett egyet azzal, hogy a mezőgazdaság több évre szóló fejlesztési programja csupán a kuláksághoz fűződő viszonyra korlátozódott. Nem értett egyet a kulákkorlátozások drasztikus módszereivel, a kisparaszti földtulajdon megszüntetésének politikájával. Ezért jobboldali opportunisták elhajlás vádja miatt a központi vezetőség 1949 szeptember 1-i ülésén a földosztó minisztert kizárták a politikai bizottságból. (18)

3.2. A központi és a helyi állami szervek között.

Baranya megyében 1949 jan. 3-án azt jelenti az alispán a főispánnak, hogy összeütközésbe került a belkereskedelmi minisztérium kiküldöttével. A nagymérvű takarmányhiány miatt a pótlásra a kormány "kulákkukorica elszámoltatási kampányt" indított. Ennek során a belkereskedelmi minisztérium küldötte a jogi

szabályzásnak megfelelően csak azokat kívánta elszámoltatni, akik a gazda lajstrom szerint kulákként voltak nyilvántartva. Ezzel szemben az alispán ahhoz a pártintencióhoz ragaszkodott, ami a sajtóban is megjelent, hogy a szegényparasztságra kell támaszkodni, tehát vegyék figyelembe a szegényparasztság által tett feljelentéseket, s a feljelentettet akkor is számoltassák el, ha nem szerepel a gazdalajstromban vagy az ebben az időben még alkalmanként előállított kuláklistán. (19)

1950 május 8.-án Erdei Ferenc földművelési miniszter körrendeletet küldött valamennyi mezőgazdasági igazgatónak a kulákság korlátozását szolgáló intézkedések helyes végrehajtásáról. A helyi szervek a kormányzat mezőgazdasági- és parasztpolitikájának meg nem felelő intézkedéseket alkalmaztak, ezért Erdei minden vagyoni ügyben előírta a mezőgazdasági igazgató előzetes hozzájárulását, kivételt képez a kulákvagyont érintő bírói határozat végrehajtása, (adó tartozás, közületi szervekkel, vállalatokkal szemben fennálló tartozás behajtása)

Az elkobzott, igénybevett vagyontárgyokról pontos nyilvántartást kellett vezetni s Erdei személyi felelősségrevonást ígért mindazoknak, akik a kulákat bármilyen módon földjei felajánlására, illetve állami gazdaság vagy termelőszövetkezet részére történő átadására készítetését, rábírását eltűri vagy azokhoz hozzájárulását adja. (20)

Ezzel egyidőben Kádár János belügyminiszter a kulákság korlátozását szolgáló hatósági intézkedések helyes végrehajtása érdekében valamennyi megye alispánjának és a törvényhatósági városok polgármestereinek szóló utasítást küld 1950 május 17.-én. Ugyanis egyes alsófokú hatóságok önállóan kezdeményeztek a kormányzat politikájától eltérő s ez által a kulákság iránt részvétet, sajnálkozást keltő lépéseket akkor, amikor indokolatlan büntetésekkel s büntetéseknek tekinthető magas kiszabásokkal arra törekedtek, minél több kulákot bírjanak rá földjük felajánlására. (21)

3.3. A központi és a helyi pártszervek között.

"Baloldali elhajlás.":

1949 ápr.6.-án javaslatot fogadtak el a titkárság számára a kulákok korlátozásának kérdésében elkövetett baloldali elhajlások ügyében. A párt vidéki szervei különösen a központi vezetőség ülése óta eltelt egy hónapban sorozatosan különböző hibákat követtek el a kulákokkal kapcsolatos politikában és több esetben egy-egy községben átcsúsznak a korlátozás politikájából a kulákok likvidálásának politikájába. Ezek a hibák súlyos zavarokat jelentettek a párt falusi politikájában, különös tekintettel a választásokra és veszélyeztették a termelést is. (22)

"Jobboldali elhajlás":

Az ÁVH megyei osztályainak helyzet- és hangulatjelentései arról számoltak be, hogy több járásban a pártbizottságok nem tudatosították kellő időben a kulákfogalom helyes meghatározását, így sok kuláknak nyílt lehetősége arra, hogy önmagát középparasztnak álcázza, s így jelentős akkumulációra voltak képesek. Előfordultak olyan esetek is, hogy a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok vezetői arra biztatták a kulákokat, hogy adják le az államnak földjük egy részét, hogy az 25 kh. vagy 350 aranykoronaérték alá csökkenjen, s akkor nem lesznek kulákok s ezután a csoportok teljes jogú tagjai lehetnek. (23)

Források jegyzéke:

- 1) Politikatörténeti Intézet Levéltára 276-52/ 4
- 2) Sztálin művei 10. kötet. Szikra 1952. 327.1.
- 3) E rövid összefoglalásnál két alapmunkára támaszkodtam. Alec Nove: An economic history of the U.S.S.R. The Peguin Press, 1969. Robert Conquest: The harvest of sorrow. Soviet Collectivization and the Terror - Famine. Oxford University Press, 1986.
- 4) Politikatörténeti Intézet Levéltára 274-12/ 10
A kulák nem gazdasági, hanem politikai fogalom. Az 1949-es népszámláláskor kulák kategóriába sorolták azokat a gazdálkodókat:
 - a) akik 25 kh.-nál nagyobb földterületen gazdálkodtak, vagy jövedelmük meghaladta a 350 aranykorona értéket,
 - b) akik 25 kh.-nál kisebb területen gazdálkodtak, de gazdaságuk egy része szőlő, kert vagy gyümölcsös, mert ezeket a területeket ötszörös szorzóval vették számításba,
 - c) a 25 kh.-nál nagyobb földterülettel rendelkező nem mezőgazdasági foglalkozású lakosokat akkor is, ha a földterület egészét vagy egy részét bérbébe adták.

Mint politikai fogalom a kulák a társas gazdálkodás akadályozója és kizsákmányoló, azaz gazdaságában családja munkaerején kívül idegen munkaerőt is igénybe vesz, függetlenül attól, hogy egész évben foglalkoztat-e idegen munkaerőt vagy csak a csúcsmunkák idején.

A sajtó szerint: "garázdálkodók", "mesterkedők", "szabotálók", "uzsorások", "rémuralmat tartók", "demokráciaellenesek"

A pártfunkcionáriusok szerint nem az a döntő, hogy a vizsgált időszakban mennyi földje van a kuláknak, hanem az, hogy mi volt a felszabadulás előtt, mekkora földje volt, s ha a földosztás után le is csökkent a földterülete 30 kh.-ról 8 kh.-ra, akkor is osztályellenség és ezért kulák. Az osztályellenség, azaz kulák

többféle formában jelent meg. Származásuk szerint a pártfunkcionáriusok megkülönböztettek : "sváb" , "magyar" , "felvidéki" , "délszláv-titóiista" és "telepesből lett kulákat" . Foglalkozásuk szerint: "földművelő- és bérlő", "kereskedő-kupec", "malmos", "kocsmáros", "gép- és kisüzem tulajdonos" "pap", "csendőr" és "értelmiségi" kulákat. Mindazokat tehát, akiknek tulajdonuk, tőkájük volt, akár fizikai, akár szellemi értelemben, vagy foglalkozásuk szerint 1945 előtt az uralkodó osztályhoz vagy kiszolgálóikhoz tartoztak pl. csendőrök voltak.

- 5) Politikatörténeti Intézet Levéltára 276-67/185
- 6) Politikatörténeti Intézet Levéltára 276-54/ 4
- 7) Politikatörténeti Intézet Levéltára 276-54/ 48
- 8) Politikatörténeti Intézet Levéltára 276-54/ 4
- 9) PIL 276-54/ 14
- 10) PIL 276-54/ 45, PIL 276-52/ 4, Baranya Megyei Levéltár BML MSZMP iratok. 36-2/114
- 11) PIL 276-54/ 45
- 12) PIL 276-53/ 36
- 13) Új Magyar Központi Levéltár XIX-A-2-z 00120
- 14) PIL 276-74/ 2
- 15) PIL 276-53/127
- 16) PIL 276-66/ 93
- 17) PIL 274-12/ 11
- 18) Lásd részletesen - Hantó Zsuzsa: Nagy Imre harca a kisparaszti földtulajdonért. Gazdálkodás. 1992.5.
- 19) Baranya Megyei Levéltár MSZMP ir. 36-2/ 114
- 20) Új Magyar Központi Levéltár XIX -A-2-z 002171 30 FM
- 21) Új magyar Központi Levéltár XIX -A 2-z 8200-18/1950
- 22) Politikatörténeti Intézet Levéltára 276-54/37
- 23) Baranya Megyei Levéltár MSZMP ir. 36-1/123